

Cartes a Josep Pla i altres cartes i documents

Eugeni Xammar. A cura de Xavier Pla

Quaderns Crema, Col. D'un Dia a l'Altre núm. 5. Barcelona, 2000, 223 pàg.

Ressenya

Josep M. Arrizabalaga

Mestre orguener

En la *Nota sobre l'edició*, el mateix Xavier Pla fa una síntesi del contingut del llibre:

«Aquesta edició presenta tota la correspondència que s'ha conservat entre Eugeni Xammar i Josep Pla. Es tracta d'un conjunt de vint-i-cinc cartes, algunes de gran extensió, que abasten des de l'any 1924 fins al 1972 i que Pla va guardar amb molta cura, juntament amb altres escrits i documents que s'hi relacionaven.

Malauradament, Xammar no va conservar cap de les cartes que va rebre, per això només figura en aquest volum una carta que Pla no va arribar a enviar-li mai [...]».

«L'anotació, acceptant les dificultats òbvies, sovint insuperables, que presenta el seguiment d'una correspondència privada (amb les seves interrupcions, sobreentesos i bromes particulars), procura donar la informació indispensable per entendre les cartes, centrant-se sobretot en les relacions entre els dos corresponents.

Xammar solia acompanyar les seves cartes amb altres escrits que ha semblat convenient incloure en aquest volum. Alguns són documents d'un gran interès per al coneixement dels dos corresponents [...], altres són potser més circumstancials [...], però segur que ajuden a entendre millor el context històric i personal de la resta de la correspondència. A més, ha semblat de gran utilitat afegir-hi alguns documents inèdits (com ara una carta de Xammar a Macià, o dos esborranys d'articles de Xammar que Pla hauria d'haver completat i enviat, un contra la premsa espanyolista, l'altre contra el pensament polític de Joan Maragall) o bé poc divulgats (com ara la col·laboració de Pla al butlletí editat per Macià a París l'any 1924 o el polèmic article de Xammar contra els redactors de la revista *Destino* publicat l'any 1947 a Perpinyà.)»

Fins aquí el contingut del llibre.

El pròleg, també de Xavier Pla, és un model de biografia literària on la figura de Xammar és magistralment encaixada en el context històric que li va tocar viure, del qual constitueix un testimoni humà i històric excepcional. Xammar va ser una autèntica figura del periodisme català, un dels periodistes més internacionals del seu temps, destacat polemista literari i periodístic, activista polític implicat primer en la conspiració contra la Dictadura de Primo de Rivera i contra el rei, i fidel, després, al seu ideari catalanista, com diria Josep Pla, «fins als últims moments de la seva vida».

De les vint-i-cinc cartes de Xammar a Pla, dinou són de la seva època berlinesa; totes dinou remeses des del seu domicili, el mateix que mantindria sempre a la ciutat alemanya, el número 124 de la Kantstrasse, a l'aglomeració de Charlottenburg. Datades des del març de 1924 fins a l'octubre del 1928, comprenen el període de la Dictadura de Primo de Rivera a Espanya, del triomf del feixisme a Itàlia i dels anys del desgavell econòmic de la república de Weimar i les primeres *cuades* de la bèstia nazi a Alemanya.

En paraules del mateix Xavier Pla: «Avui aquestes cartes són un testimoni d'interès perquè no tan sols reflecteixen les relacions que mantenien els dos escriptors en uns moments decisius de les seves carreres literàries i en un període transcendental de la història de Catalunya, sinó també perquè expliquen amb detall tant l'admiració que Xammar, deu anys més gran, sentia per Pla com la influència que la personalitat

de Xammar va exercir en una etapa decisiva del projecte literari de Pla.»

Cal dir tanmateix que amb l'inici de la correspondència entre Xammar i Pla comença també el seu distanciament, la seva discrepància ideològica. Hi ha un moment àlgid de la seva amistat que culmina el 1924 quan Pla escriu l'article en pro del front únic al Butlletí de Catalunya del *Comité Central Séparatiste Catalan*, editat per Macià a París. Xammar i Pla van conviure a Berlín entre l'agost de 1923 i el febrer de 1924. Aquesta més aviat curta convivència va ser crucial dins la carrera literària de Pla, profundament influïda pel mestratge de Xammar, gran conversador, dotat d'un esperit crític extraordinari, inconformista, irònic i divertit. Xammar fascinà Pla i desvetllà en ell una etapa d'una gran intensitat vital i creativa. La intuïció genial de Pla assimilà, fins i tot, en un principi, les tesis polítiques de Xammar. És per això que Pla, en tornar a París, va entrar en contacte amb Francesc Macià, va col·laborar amb l'esmentat article i va conspirar amb Xammar en diverses conjures contra Primo de Rivera i contra el rei, entre els quals, el complot de Prats de Molló.

A partir d'aquí les trajectòries dels dos amics es bifurquen. Mentre que Xammar, home d'una peça, es mantindrà estrictament fidel al seu projecte catalanista, Pla anirà concentrant cada cop més obsessivament totes les seves forces en un projecte literari que portarà a terme amb la genialitat que tots sabem i que pal·liarà amb escriu les seves

claudicacions. Amb la Guerra Civil, i abans amb la República, l'amistat dels nostres personatges travessà moments de profunda separació i discrepància ideològica.

La tardor de 1933, Xammar va ser convidat a sopar al pis que Adi Enberg i Pla tenien al carrer de Còrsega de Barcelona. No es van veure més fins després de la Guerra. Pla havia entrat en l'òrbita de Cambó i conseqüentment va col·laborar amb la insurrecció.

El 18 de juliol de 1936 Xammar era a Berlín i l'any següent era cap del gabinet de premsa de l'ambaixada espanyola republicana a París. Tampoc no és impossible, en una guerra de la complexitat de la nostra Guerra *Incivil*, que, si el 18 de juliol de 1936, Pla i Xammar no haguessin estat absents dels seus respectius pobles, Palafrugell i l'Ametlla del Vallès, no haguessin estat tots dos assassinats pel mateix bàndol.

Tanmateix, es pot dir que, per sobre d'alguna duríssima acusació per part de Xammar i d'alguna actitud de ressentiment per part de Pla, la seva amistat es va mantenir inalterable.

El 1980, set anys després de la mort de Xammar, Pla escriu aquest elogi del seu amic, digne d'un final de tragèdia de Shakespeare: «Ha estat potser l'únic antifranquista autèntic que he conegut en aquest país».